

SLOVENEK.

Političen list za slovenski národ.

Pe pošti prejemán veljá: Za celo leto predplačan 15 gld., za pol leta 8 gld., za četrt leta 4 gld., za en mesec 1 gld. 40 kr.

V administraciji prejemán veljá: Za celo leto 13 gl., za pol leta 6 gl. 50 kr., za četrt leta 3 gl. 30 kr., za en mesec 1 gl. 10 kr. V Ljubljani na dom pošiljan veljá 1 gl. 20 kr. več na leto. — Posamezne številke veljajo 7 kr.

Naročnino prejema opravništvo (administracija) in ekspedicija, Semeniške ulice št. 2.

Naznauila (inzerati) se sprejemajo in veljá tristočna petit-vrsta: 8 kr., če se tiska enkrat: 12 kr., če se tiska dvakrat: 15 kr., če se tiska trikrat. Pri večkratnem tiskanju se cena primerno zmanjša.

Rokopisi se ne vračajo, nefrankovana pisma se ne sprejemajo.

Vredništvo je v Semeniški ulici h. št. 2.

Izhaja vsak dan, izvemai nedelje in praznike, ob 1/6. uri popoldne.

Štev. 273.

V Ljubljani, v sredo 26. novembra 1884.

Letnik XII.

Delovanje za Nemčijo.

V novejših časih je postala Prusija ali Nemčija (kmalo bo že oboje značilo eno in isto) brezno, katero vse pogoltne, pa vendar ni nikoli nasiteno, nikoli napolnjeno. Prusija pogoltnila je od leta 1866 malo da ne vso Nemčijo. Pač imenujejo se še kralj Bavarski, kralj Saksonski, kralj Würtemberški in nekaj vojvodov sem ter tje; a komaj so še, kar se imenujejo, ker prave samostojnosti nimajo več. Denar je pruski, čez njih vojne zapoveduje Prus itd. Kaj jim še ostane, kakor le videzno veličastvo. Nekega dne se jim zna tako goditi, kakor r. kralju Hanoveranskemu ali sedaj njegovemu sinu pri Braunschweigu — Prusija ne spoštuje več pravice, ampak deluje le s svojo železno silo.

Ravno od Braunschweiga govorilo se je že mnogo. Kmalo je pruski kralj ga prisodil svojemu sinu prestolonasledniku; pozneje princu Albrechtu; na zadnje kralju Saksonskemu, ki je po najnovejših časnikarskih novicah prebivalcem že celó nastop dedščine naznanil. Toraj svojevoljno ponuja Prusija Braunschweigsko kmalo temu, kmalo drugemu, le pravemu dediču nadvojvodi Kumberlandskemu, ki ima edino, neovrgljivo pravico, temu nikakor ne. Kako pa tudi bode Prusija, ki je krivično očeta odstavila, krivično polastila se njegovega osebnega premoženja, celó zlatih in srebrnih žlic in družega namizja, kako bode potem Prusija pravična njegovemu sinu? Res, če le kje in kedaj veljá sedaj o Prusiji: „Sila veljá pred pravico“.

Pa, bo kdo rekel, kaj nam sedaj to mar, ki nismo več v dotiki z nemškimi zveznimi deželami? Kaj nam to mar! Ravno toliko kakor drugim nemškim knezom. Kakor njim veljá prusko vodilo: „Sila je ali veljá pred pravico“, tako veljá tudi nam, tudi nasproti Avstriji: „Sila veljá pred pravico“. Od kar je Prusija samostojna vlada postala, zlasti od tistega časa, kar je Prusija kraljestvom prišteta (l. 1701), je bila Avstriji sovražna in krivična. In res, če je kdo okušal sladkosti pruskega vodila:

„Sila gré pred pravico“, jih je okušala Avstrija v polni meri. Krivična je bila vojska proti Mariji Tereziji v kljub pruskemu pripoznanju njenih dednih pravice; krivičen in silovit je bil odlom boljšega dela Šlezije; krivična je bila tudi najnovejša vojska leta 1866. Vsega družega ne omenjamo, kar bi pač ne bilo težavno. Opravičena je toraj sodba nekega slovečega politika, ki je o času, ko je pruski kralj z dovoljenjem nemško-avstrijskega cesarja si kraljevo krono na glavo postavil (kakor je brati v neki zgodovinski knjigi) rekel: Kdor je Nj. Veličanstvu, nemškemu cesarju nasvetoval, Prusijo v kraljestvo povzdigniti, zaslužil je, da bili bi ga kar obesili. Žalostno, pa istinito je, da Prusija od nekdanj ni družega mislila, kakor Avstriji škodovati, jo poniževati in če mogoče, vkončati. Kdor koli je zgodovino pazljivo prebiral, se je tega lahko sam prepričal ter nam bo tudi pritrđil, da je temu tako in da Prusiji z našo sodbo krivice ne delamo.

Če je pa reč zgodovinska in tako gotova, čemu pa to ponavljamo! Čemu? Zarad avstrijskih slepcev ali pa hudobnežev — znabiti bolj prav: Zarad obojih. Opomnimo le najnovejše prigodke. Ali mar ni slepo in hudobno, kar je uganjel že dolgo ter uganja še vitez Schönerer in njegovi pristaši? Ali mar niso nerazumljivi reki in govori tako marsikterih državnih in deželnih poslancev? Ali mar so res tako domoljubni izleti in govori Dunajskih in drugih učiteljev po Nemškem o letošnjih počitnicah? Ali pa morda počenjanja vsučelišnih dijakov na Dunaju in v Gradcu? Mar li ni čez vse nesramno (res nam manjka besed reč popolnoma označiti) početje Graških in Celjskih prusijanov, ki se niso sramovali lansko leto o prihodu ljubljenskega vladarja in cesarja Franc Josipa prusijanske zastave in prapore razvijati? Oj nerazumljiva slepota! Oj peklenska hudobija! Oj brezimna nesramnost! Oj domoljubje, ki ga v celi Evropi več ne najdeš! Ničesa več ne pristavljamo — klicaji povedó zadosti.

Bog živi premilega vladarja avstrijskega Franc Josipa! Bog ohrani Avstrijo na veke in veke! —č.

P. Greuter o dvoboji.

(Konec.)

Izgovoril sem le prošnjo, da naj se vendar odpravi razkroj med postavo in dejanskim njenim izvršenjem in naj se mladosti nikari ne podajajo podučila, da ne morejo postati častniki, ako bi v svoja pravila sprejeli načelo proti dvoboju. Dolžnost mi je to prošnjo še enkrat ponavljati, kajti tukaj se nismo le zbrali, da bi pokladali velikanske žrtve na žrtvenik domoljubja — ktere z veseljem pokladamo — temveč je tudi naša dolžnost opozarjati na okoliščine, ki bi bile vstani dotiko vojaštva s katoliškim prebivalstvom vedne živahneje razpravljati. To je bil vzrok, da sem govoril. Sicer pa naravnost rečeno, da imam jako malo upanja, da bi bilo bolje. Običaj odločuje, Tridentinski cerkveni zbor, na kterega pa v Avstriji vendar le še mnogo ljudi kaj veruje, pa pravi: „Detestabilis duellorum usus, fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciosius lucretur, ex christiano orbe penitus exterminetur. Qui pugnam commiserint et qui eorum Patricii vocantur, excommunicationis et perpetuae infamiae poenam incurrant et ut homicidae juxta sacros canones puniri debeant, et si in ipso conflictu ducesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura“. Katoliku je ta odlok cerkvenega zbora Tridentinskega bolj veljaven, kakor pa nasprotni sklep častnega zbora častniškega. Prosim le, da pomislite, da imamo v Avstriji prostost vesti, vsled ktere se katolik ne smé kaznovati, ako vojaška oblast od njega zahteva, da naj reši častno zadevo s krvavim orožjem, on pa tega ne stori. On se obrne na redne sodnije, ondi si išče svojega zadostenja, katero je tudi v obeh imenovanih slučajih res zadobil. To edino je veljavno.

Le še na nekaj Vas hočem opozoriti, potem pa sklenem. Sodnije izdelujejo svoje razsodbe v imenu Nj. Veličanstva. Jaz mislim, da razsodba, ki je od naših sodnij izrečena v imenu cesarja, mora biti vsakemu zadostenje in tudi vojaku. Cesarjevo ime

LISTEK.

Dvanajst večerov.

Pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem.

(Dalje.)

J. A kdor prizná Boga, nadsvetnega, osebnega, prostega, ki je vse iz nič stvaril, ta mora priznati tudi realnost višo nad naravo in človekom, in zadnji vzrok in zaslomba tej višji resničnosti je božje bitje, katero je tudi v stvarjeni naravi in človeku posneto.

M. Kakor vidim, je tedaj ono važno vprašanje nazadnje zavisno od tega, ali je Bog, ali ne?

J. Da, prav od tega, edino od tega. Bog je, potem je tudi čeznaravna realnost, in ako je ta, potem imajo, ali vsaj morejo imeti tudi druge višje ideje, ktere niso posnete le iz naravne resničnosti svoje realno bitje, ugaja jim objektivnost, tako da niso prazne sanje. Tedaj mora pa tudi dovoljeno biti umetniku, take višje ideje uporabljati, da jih le, kar se že samo po sebi razumé, zamore upoznati. Da, take višje ideje ima umetnik pred vsem vpadljati in prav v tem vidim vzvišenost umetniškega poklica. Kaj zamore koristiti umetnik človeštvu s posnemanjem gole naravne resničnosti?

Bo zamogel li morda naravo lepše predstaviti, kakor je v resnici? Nikdar ne. Zatoraj pa raji kakor bom vžival tak umotvor, podal se bom v naročje materi naravi in tam ne s platna, ne iz knjige, ampak iz nekaljenega čistega vira resničnosti zajemal in se napajal. Ne ne, ljubi moj, človek nima ostati na zemlji, zatoraj tudi umetnik ne. Kaj takega trditi ali zahtevati, bi ne bilo nič manj kakor učiti, da je narava s človekom neskončna, večna, sama sebi početek in namen. Ako pa biva Bog, je le On neskončen, narava pa s človekom je končna, ki ima le iz Boga svoj početek in v njem svoj konec.

M. Jojmene, ako bi Vas kdo naših mladih Slovencev slišal, bi rekel, da razlagate dogmatiko.

J. In jaz bi odgovoril, da saj so jo tudi oni razlagali Slovincem zadnja leta, se vé, da ne tako kakor jaz; a o tem drugi pot. Ljubi moj, mislim da je le eno od teh dveh mogoče, ali je človek najvišje bitje, ali je drugo višje nad njim. Mislim, da vprašanje se vendar še sme staviti med Slovence, ako se res že tako ne bojimo nemških strahov, ki se nekaj let sem plazijo po Slovincem. Ako nima človek svojega zadnjega konca v sebi, ne v naravi, ampak v Bogu, mora pa proti temu hrepeneti in se mu vedno bolj bližati. V to ima človek trojni nagon, namreč po resnici, dobroti in sreči, trojni nagon,

kteremu se prilega trojna zmožnost, namreč resnico spoznati, kar se zgodi po razumu, dobro hoteti, kar je lastnost volje, in srečo vživati, kar je lastno onemu narojenemu okusu, s katerim dojmemo lepoto in jo vživamo. Razum stvaril si je vednost, volja ima svojo prav, lepoto in okus pa ima umetnost. In kakor nam prava vednost ne kaže le tega, kar je v naravi, ampak se povzdigne čez naravo in spozna transcendentne resnice in privede do najvišjega bitja, ki je početek in konec vsem drugim bitjem, kakor prava prav pozná viša transcendentna načela našemu delovanju in nam predlaga večno nespremenljive zakone, po kterih se imajo vsi naši čini ravnati, tako nam ima tudi prava umetnost kazati ne le naravno lepote, ampak višo, transcendentalno, čeznaravno. In kakor nam vednost kaže pot z nizke zemlje do najvišjega bitja, kakor nam prav vodi voljo kaj in kako imamo hoteti, da do njega dospemo, tako nas ima tudi umetnost z višo lepoto, kakršne ne najdemo v naravni resničnosti vabiti in vleči iz nizkosti gor proti najvišji nestvarjeni lepoti. Se vé, da umetnost sledi vedno le razumu in volji, kakor volja razumu. Razum ima namreč umetniku odpreti kraljestvo visokih transcendentalnih idej, a tudi volja mora se prosto odločiti in hrepeneti proti onemu najvišjemu bitju, brez kterega ni višje vzor-

na čelu vsake sodnijske razsodbe mora nam biti porok, da se je tukaj sodilo po pravici in resnici, ali pa da se je zahtevanje po zadostenji zadosti popolno spolnilo. Nikdar ne sme odločevati slep slučaj in nikdar samovoljno pozivanje. Kedar bi pa do tega prišlo, potem nam ne morejo nič več krščanska načela merodajna biti. To pa je gotovo, da bi tisti, ki je rekel: „Ako te kdo na desno lice vdari, ponudi mu tudi levo“ pri nas nikdar ne bil mogel častnik poslati, kakor tudi nihče postati ne more, kdor ga v tem posnema. Pa ne le tedaj bi ne mogel postati častnik, ako se pusti mirno vdariti, temveč tudi takrat ne, ko bi to zadevo sodnji izročil. Le odpustiti ne! Vstreliti se mora! Kri mora teči! Za taka dejanja mi Tirolci nismo in z božjo pomočjo tudi nikdar ne bomo. S tem sklenem.

Krajopisi kranjskih mest in trgov.

(Dalje.)
Idrija.

Hydria vulgo Idria oppidum mercurii fodinis celeberrimum — žalostna taka slovečnost, ki prebivalcem izpodkopava največje blago, zdravje, vrhu tega pa še zožuje slobodo — ternis majoribus milliaribus Labacorecedens et Goritiensis comitatus fines, ad quem alias speetasse dicitur, proxime attingens, in-pofundissima jacet valle celsis undique montibus septa. Prima illarum inventio ad a. 1497 cuidam Rustico — tu se more dvojiti, je-li je živo srebro našel Rustik ali kmet — adscribitur, qui dum aquam ex fluente illae rivulo hauriret, materiam quandam sibi ignotam in situla offendit, quae aurifabris ostensa ansam praebuit hujusmodi metalli ulterius perquirendi, quod et felicissime cessit, apertis jam pluribus fodinis, e quibus mercuries eruitur ad longinquas etiam provincias transferendus. Quae d. Barbarae patrocini agnoscit, 125. passus seu integrum stadium ad fundum usque numerat, atque omnium optima et maxima foecunditate celebratur. Hujus ingressus in directum aliquandiu protenditur, sed adeo demissus, ut stantem justae altitudinis virum aegre patiatur: inde ad laevam deflectitur, ubi patet descensus ab initio quidem non praeceps, sed paulo post per scalas ad perpendicularum erectas perficiendus, donec tandem ad infimam cavernae partem deveniatur, ubi lapides mercurio praegnantibus effodiuntur. Descriptam haecenus viam ac fundum, ubi excisi quidam viculi per montis viscera ulterius penetrant, abiecta muniunt fulera arctissime densissimeque conjuncta. Subterranea aqua, quae in fossam confluit, ne operas a labore arceat 52. exhauritur antillis, quae simul connexae supra rotam a torrente per artem illuc deducto motam volvuntur, ipsaque quae evehitur aqua per canales derivata diversis aliis usibus adaptatur. Materia effossa hydraulico pariter artificio, quod unicus homo dirigit, ab imo sursum attrahitur, dein eam in amne saepius abeunt et interim per decem aut duodecim semper arctiora cribra

transmittunt, donec metallum eliciant. Duplicis hoc est generis; aliud enim virgineum dicitur, quod vel sola dilutione acquiritur, vel jam purum ex ipsa rupe stillat; aliud vulgare, quod igne extorquetur.

Ker nekteri gospodje krajopis Kostanjeviški, Loški, Kamniški, Metliški želé brati v slovenščini, bom toraj te štiri krajopise podal v domači besedi.
Vilinski.

Politični pregled.

V Ljubljani, 26. novembra.

Notranje dežele.

Koroški deželni glavar dr. Erwein izrekel je letos pri svojem nastopnem govoru, da druge dežele **Koroško** zavidajo zaradi njenega odličnega deželnega zbora. Zakaj — morda zaradi njegovega strogo liberalnega gospodarstva v deželi? Kakor deželni proračun za leto 1885 kaže, bi tako gospodarstvo vsak kmet lahko zastopal. Potrebujejo namreč 840.809 gld., imajo pa le 220.360 gld., toraj je čistega primankljeja okroglih 620.000, ki se bodo pokrili z dokladami po deželi. Razdeli se pa ta primankljev tako-le: za deželni zbor 6.868 gld.; za deželne urade 42.680; za javno varnost (orožnike) 29.057 gld.; za javni promet (ceste in mostove) 177.062 gld.; za šole 306.284 gld.; za bolnišnice 109.300 gld.; za predprego 5.093 gold., za obresti od dolga 302 gld., za posojila 1.278 gld., in na doklade poleg vsega dosedanjega deficita, 1.795 goldinarjev. Kakor smo že rekli, znaša ves primankljev nekako 620.000 gld., kterege bodo morali Korošci sami pokriti z deželnimi dokladami, ki jih bodo plačevali. Nič manj, kakor 83% znašajo doklade. Razdeljene so pa tako-le: na cesarski davek 43%, na pijačo 20%, na zemljiščno odvezo 17% in na meso skoraj 3%. Marsikje bi se dalo kaj prihraniti, ko bi varčni konservativci sedeli v deželnem zboru, tako so le pri šoli stroški na Koroškem za celih 100.000 gold. večji, kakor pri nas na Kranjskem, če tudi je nas več za 130.000 prebivalcev, kakor pa na Koroškem. Deželni zbor je sicer ondi začel štediti, toda ne na pravem konci. Le pomislite, pa saj je Vam znano, da je začel namesto učiteljev in podučiteljev imenovati šolarje same za suplente! Če bodo na ta način Korošcem luč prižgali, dvomimo jako, in menda po pravici.

Med brezštevilnimi gratulanti, ki so te dni na Dunaji nadškojsko palačo oblegali in **kardinalu Ganglbauerju** razna svoja vošila naznanjali, omeniti nam je posebno katoliškega društva iz Leopoldstadta (na Dunaji II. okraj). Kardinal je deputacijo obstoječo iz gg.: kaplana Julija Kundija, staroste Jožefa Brandeiskega in tajnika severne železnice, dr. Hanza Truxe, jako ljubeznjivo sprejel in se je o delavnosti njegovi jako zahvalno izrekel. Posebno pa je povdarjal za današnji čas toliko potrebno katoliško tiskarstvo, kako da naj bode vsem dobrim katoličanom vse na tem ležeče, taisto in pa katoliške pisatelje na vso moč podpirati. Ob enem je pa potrebno oči tudi za socialna vprašanja odprte imeti in po mogočnosti, kolikor toliko pripomoči, da se trpečemu človeštvu ugodno rešijo. Znamenito in znamenje časa je, da se povsod, po celem svetu, tako v Rimu, kakor v Lincu, v Bruselji kakor na Dunaji ono in tisto povdarja in to je podpora in razširjanje katoliških listov!

Profesorji krščanskega nauka po moravskih realkah vložili so spomenice na metropo-

lita v Olomucu, v kateri izrekajo potrebo, da bi se odpravljena druga ura za podučevanje krščanskega nauka po višjih razredih zopet vpeljala. Prosijo, naj bi se višji pastir pri prvem shodu avstrijskih škofov za dobro stvar potegnil in najbi jo tudi pri presvitlemu cesarju priporočil. Potrebno bi bilo res, kajti celó Prusija, ki je protestantska država, peča se po šolah bolj s podukom krščanskega nauka, kakor pa sedanja avstrijska šolska postava to predpisuje. (Glej dopis.)

Veliki tatvini, ki je v **Budapešti** na pošti letos toliko prahu od tal dvignila, prišli so, kakor „Tr. Tgbl.“ poroča, na sled! Imajo ga tatú, ki so ga tako nepretegom iskali, toda zastoj, ne morejo ga obesiti! Slučaj ga jim je objavil, in tat ni nihče drugi, nego zanikernost sama na kraljevi pošti in njenih uradnih prostorih, kajti zaboj, v katerem je bilo četrtilijona denarja, našli so podmetan v nekem koti pod papirjem starih zavitkov. Popolnoma nepoškodovan je bil. To se je zgodilo kmalo potem, ko je eden poštnih služabnikov, ki so ga po nedolžnem tatvine obdelžili, že v preiskalnem zaporu umrl. Sedaj, seveda, jih je sram povedati, da se je de. v našel in da je bil „prekrasni in posnemanja vredni red“ na Budapeštanski kraljevi pošti sam vzrok, da se je zaboj zgubil, ker so ga v naglici podmetali in potem meni nič, tebi nič, podmetanega pustili. Da niso zadeve razglasili, zadrževala jih je sramota zaradi lastne zanikernosti, deloma pa tudi to, ker sedaj kraljevi poštni erar nima niti škode, niti dobička, kajti 250.000 gold., ktere je erar poškodovanim osebam, kterim se je denar zgubil, povrniti moral, dobil je sedaj z nepoškodovanim zabojem povrnjene. Da je vsa zadeva vendar le v javnost prišla, zahvaliti se je nekemu poštnemu služabniku, ki je o najdenem zaboji vedel, da ga že imajo ter svojemu prijatelju zaupljivo vso reč razodel. Ta jo je povedal zopet na dalje in tako se je tudi tukaj obistinil pregovor: „Kar vesta dva, se še zariglja, kar pa vedó trije, to zvedó vsi ljudje.“

Vnanje države.

Na **Bolgarskem** obravnavajo budget. Vojnemu ministru je račun vnesel in je zaradi tega prišel z dopolnilnim kreditom, ob enem pa predlaga postavo, da naj bi se vojaška dejanska služba podaljšala od dveh na tri leta. Poleg tega pečalo se bo pa sobranje tudi še s carino, o davku na duhan, o davku na opojnine, o koleku, o pregledu računov, o odgovornosti uradnikov, o davkih na nepremično blago, o predpravicah in patentih, in o turških posestvih „čiflik“ imenovanih, ktera so državna last. Vojaški sodni tribunal obsodil je ruskega kapitana Eleneva, ki je bil za časa rusko-turške vojske v bolgarskem vojnem ministerstvu za načelnika gospodarskega oddelka in se je tedaj krivega storil goljufije, izneverjenja in ponarejanja vrednostnih papirjev, na vplačo 10.000 rubeljev v papirji 80.000 frankov. Ob enem iztiral se je iz dežele, ter so mu pod strogo kaznijo prepovedali še kedaj se tje-kaj povrniti.

Kolera se je tudi že na **Španjsko** preselila in se posebno v okolici Toledski silno razširja. Da bi jo omejili, postavili so ji vojaški kordon, ki bo branil okuženemu blagu izhod in vhod. Vojaške šole so zaprli, gojence pa domu poslali. Vse to pa ni prav nič dijakov in veliko-šolcev v Madridu motilo, da bi ne bili po dolgem odmoru zopet enkrat nekaj zrogovillili. Škandale so provzročili liberalni dijaki, zaradi dveh škofov, ki sta se za pravice katoliške cerkve potegovala in so jim zaradi tega katoliški dijaki dali zahvalno adresno. Liberalci toraj družega niso zamogli in so jeli škandale delati na ulici. Redarji se pa tudi niso dali ravno za nos

nosti; ker, ako se od tega obrne in morda v naravi ali v sebi išče zadnji konec in se tako smatra za absolutno realnost, potem potegne tudi vso vzornost ali idealnost za seboj in s to ob enem tudi umetnost.

Prava vednost pa, (se vé da, k tej ne prištevam surovega pozitivizma, kakor se je v zadnjem času pokazal na Francoskem, tudi ne idealizma novonemškega), prava vednost, pravim, ali da bolj rečem, filozofija, ktera je kraljica vsem drugim vedam, privede človeka do spoznanja Boga ne kot gole abstrakcije, ampak kot realnega, da, najrealnišega bitja, h kteremu, kot neskončnemu imamo kot končni enkrat dospeti, da pri njem in z njim zedinjeni dosežemo svojo večno srečo; vse to spozná zdrava filozofija kot najizvestnišo realnost; po bolj ali manj popolnem druženju s to najvišjo realnostjo se ima človek enkrat, ko pride na konec svojega teka, spopolniti, a prav zato bo tudi to spopolnenje realno, ker se bo vršilo po združenju z najrealnišim bitjem. Po spopolnenju pa nobena reč in tako tudi človek ne zgubi svoje naravne lastnosti, marveč se ta poviša in poblaži, a to le po onem višem bitju, s kterim se združi, le po njegovih višjih in popolniših lastnostih. Tako n. pr. Judita je bila zale postave, kakor nam pripoveduje sv. pismo, a to naravno lepoto povišal je Bog s čeznaravno: Cui etiam Do-

minus contulit splendorem . . . et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. Oni Gospod je pravi Bog, toraj najrealniše bitje. Zatoraj je pa tudi ona lepota, ki jo je Judita dobila, prava realna lepota, ki je presejala naravno žensko lepoto. In taka viša čeznaravno lepa Judita bila bi vreden predmet umetniške lepote; kdor bi nam jo naslikal, bi ne bil sanjač, ker vpodobil bi nam pravo realnost. In tako mora slikar, mora umetnik v viši vzornosti, v katero ga pelje filozofija in vera, iskati svoje Judite, to je, povelicati mora človeka in naravo, katero obdeluje, z žarkom višje čeznaravne vzornosti, ktere vir in najrealniše ozadje je Bog sam, najviše bitje, in tako nam ima kazati, se vé da, le nepopolnoma, ono prihodnjo sovršenost in lepoto, do ktere upamo dospeti po združenju z Bogom, ktera, dasiravno ni taka, kakor nam jo vpodoblja umetnik, vendar ni popolnoma domišljena, ni prazen san. In tak umetnik ni neumen sanjač, kterege imamo zasmehovati ali pomilovati, ampak pravi prerok je, ki nam s svojim veleumom kaže prihodnjo sovršenost in lepoto, katero bomo gotovo dosegli, ako pridemo srečno do zadnjega konca, do najvišega bitja, za katero smo vstvarjeni; tak umetnik, pravim, je pravi duhoven, buditelj, ker kazaje nam v čutni obliki vzorno višo lepoto, vabi nas in navdušuje, da se

obrnivši od zemeljske nizkote obrnemo k nadzemljski vzornosti in jo z vsemi možmi skušamo doseči. Skušnja dovolj učí, kako vzviševalno zamore vplivati na srce lepa slika, vskladna godba ali petje. Da, da, recimo, da Bog biva in kakor vednost tako mora tudi umetnost služiti v to, da človeka Bogu bliže pripelje, a ne da ga pusti na nizki zemlji. To je visoka naloga umetnosti. Tako je razumel to resnico tudi Platon. Ta filozof prizná idejo lepega, ki iz zemeljske telesnosti le nepopolnoma odseva; to idejo vpodobljati ali čutno predstavljati ima umetnik, a ne le tako, da ostanši pri naravi le to slika, ampak mora zasledovati bistvo lepega, da kolikor mogoče to samo useže in vpodobi, tako da priveje na onega, ki si umotvor ogleduje kakor sapa, ki zdravje donese z najboljšega kraja. Zavzemati po njegovem nauku ima umetnost nekako srednje stališče med ono lepoto, ktera se nam razodeva v naravnih prikaznih in ono najvišjo, katero dosežejo le tisti, ki pojmejo idejo lepega samo na sebi. Platon zahteva, da naj umetnik popravlja naravo; tako iz umotvora moremo spoznati kar je v naravi pomanjkljivo in ne lepo, kajti *ἐπι αὐτῶν παραλειπομένων καὶ μὴ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς εὑρηθέντων ἔργων* *ἀν ἀποθανόντων*. Umetnost ima nalogo dušo vzgajati ter lepemu in skladnemu privaditi, da se sposobi dojmiti bistveno lepoto, to je po Platonu, ideja lepega;

Izvirni dopisi.

voditi in so jih kar od kraja pobirati in zapirati jeli; bili so v tem poslu tolikanj marljivi, da so jih kmalo več nego 100 nabrali. Med temi sta menda tudi dva profesorja. Ker so dijaki potem strogo zahtevali, da naj se jim zaprti tovariši izpuste, rekel je prefekt, da jih bo izpustil, ob enem pa da jih bo izročil sodnji v preiskavo. Kakor nam je večeraj telegraf poročal, dijaki res že zopet uživajo zlato prostost. Zbog teh neredov odpovedala sta se rektor na veliki šoli in dekan na pravoslovni fakulteti svojemu dostojanstvu, in je vlada tudi pismeno odpoved sprejela. Guverner Madridski je pa na prebivalstvo izdal oklic, da naj se varujejo vsakojakih neredov, kajti on bi jim golo orožje nasproti postavil. — Univerzo je vlada zaprla, ker so dijaki novega rektorja, s sikanjem in žvižganjem sprejeli. 200 dijakov bežalo je pred policisti, ki so z golimi sabljami za njimi drli, v poslopje kluba, kjer so tudi zavetje našli, kajti klubov predsednik je prepovedal redarjem ugod v poslopje, kamor so se preganjenci zatekli. Celó časnik je s sodnija preganjati, kateri so svoje predale odprli popisu teh dijaških neredov. Španjska se bo polagoma Belgiškega duha navzela, kar ji gotovo ne bo ne na čast, ne na korist!

Popolnovajoč naše večerajšnje poročilo o afrikanskem potovalcu *Stanleyu* in o novem svetu, kterege je neustrašljivi možak najdel ob mogočnem veletoku Kongu v srednji Afriki, kjer solnce dvakrat na leto ravno nad glavo na zemljo žgé, pristavljamo danes še nekaj besed o silno znamenitem najdenju Konga te tedaj še popolnoma neznane reke. Stanley pravi: „V Njangve stal sem pred sedmimi leti ob reki, ki tadaj ni še imela nobenega imena in o kateri nihče ni vedel, kam da teče. Zgubljala se je v neznane daljne kraje in jaz sem stal pred nepoznano skrivnostjo velikanskega dela sveta. Moji dosedanji tovariši, rojeni Afrikanci in celó domačini iz Njangve zbal so se neznane daljave pred nami, ter so se bali z manoj po veletoku peljati se v neznane kraje, ker niso vedeli, kam da teče. Da sem jih s seboj spravil, zahvaliti se mi je le 2600 dolarjem, ki so bili vendar močnejši, kakor pa njihov strah. In tako smo se izročili motnim valovom. Pred seboj temno skrivnost, kakor z zagrinjalom z meglo zakrito ne vedoč ali jo nam bo mogoče pojasniti ali ne, ali nas naše prizadevanje popelje k zaželjenemu cilju ali pa nas treščí v grozen propad. Kolikrat med potoma jel je vpadati pogum mojim tovarišem iz Njangove doma na širokem, valovitem veletoku. „Kako temno, kako grozno in kako skrivnostno!“ vikali so večkrat obupajoči, jaz pa sem jih tolažil in dalje smo se vozili! dalje z Bogom in Allahom! Kako žalostno donele so nam pesmice na ušesa preko širokega veletoka, ktere so nam zapuščajoči nas Njangvani otožni raz obrežja zapeli; obžalovali so nas, da smo smrti posvečeni, kajti da bomo vsi žalostno poginili, to jim je bilo gotovo. Mi pa smo bili pogumni, ter šli naprej in peljali se dan za dnevom vedno proti severu, dokler se veletok ni proti zapadu obrnil, dokler nismo zagledali pred seboj ustje Kongovo, izliva njegovega v atlantiški ocean. Šestina cele Afrike nam je znana postala ob veletoku Kongo, nezmerno sveta. Angležem, Francozom, Nemcem in Amerikancem do tadaj še nepoznanega. Pač smo naleteli dospévši v obljudene kraje nekaj od Boga in ljudi zapuščene zemlje in nekaj podivjanih ljudi, toda prekrasen bil je ondi svet, nezmeren po svojem naravnem bogastvu; po svoji lepoti pa na južno Francosko spominjajoč, košček solučnega juga je bil to! Za te kraje v Evropi ljubezen obuditi, in od ondot semkaj omiko prinesiti, bila mi je misel; napravil sem trden sklep, kterege sem sedaj izvršil.

mi pa recimo, Boga. Tako Platon v svoji ljudivladi. A kako morajo učiti tudi oni, ki priznajo še Boga.

M. A naši leposlovci se menda malo zmenijo za najvišje bitje.

J. Ne, pridigajo nam drugo dogmatiko, ono namreč, ktero je spisal Kant in nemški idealisti. Zatoraj smo pa tudi zadnja leta tako daleč zabredli, da sami že ne vemo in ne čutimo, kako globoko tičimo v blatu. O nesrečna severna sapa, da žugaš že v prvem cvetu zamoriti zdravi čut majhnega, a čilega nadepolnega naroda slovenskega. Nesrečni blažitelji naše mladine, ki ste se napili nemškega strupa, da otrovite, kar je še zdravega med nami.

M. In vendar oni pišejo.

J. In mi beremo.

M. In mirno nadaljujejo, kar so začeli.

J. In mi še bolj mirno živimo, kar nam ponujajo. Žalostno!

M. O danes, gospod doktor, ste posebno razburjeni; pozabili ste, da Vam je še domu.

J. Saj res, kasno je že.

M. Lahko noč, gospod doktor!

J. Na svidenje, Mirko!

(Dalje prih.)

V Ljubljani, 25. novembra. (O veronauku na realkah.) Katehetje na realkah moravskih so se v jako čvrsti adresi obrnili do nadškofa in kardinala Olomuškega, naj si z drugimi škofi prizadeva za to, da po deželnem zboru ali tudi po cesarju samem daste se veronauku v viših razredih zopet po dve uri na teden, kakor je bilo to do l. 1870—71.

Poslanstvu božjemu, da je sveta cerkev učiteljica narodom, vpirali so se o vseh časih, vendar v nobenem ne tako naravnost kot v sedanjem, kadar proglašajo celó niže šole za brezverske. Po milosti deželnega zbora moravskega pa sileškega, pravijo, pustila se je veronauku v viših razredih šol realskih pri nas po jedna ura; v Dolenji Avstriji, na Koroškem, poznej na Českem se je tudi ta odzvela. Ukazali pa so se nauki drugi, n. pr.: francoščina, angleščina, sokolstvo ali turnanje vsem brez razločka po dve uri. Šolsko leto traja deset mesecev, toraj dá se verskemu poduku na leto po 40 ur, in ker teh mnogo odpade po praznikih ali drugih prigodkih, jih v polletji ne ostane 20, in kako se v teh more vspešno učiti v razredu petem verna (dogmatika), v šestem pravna (moral) in v sedmem celó cerkvena zgodovina vsa!?

Na gimnazijah imajo ti nauki po dve uri, v šolah, kjer dobivajo dijaki po humanitetnih študijah vendar več nagibkov in pomočkov k pravdnostnemu življenju; v realkah tega nimajo. Tu prevladujejo realistični nauki, prirodne ali naravne vede; okrog teh se kakor okoli svojega središča suče vse. Na te nanašajo učenci tudi svoje nazore ter se po njih izobražujejo za materializem. Katehet temu nasprot more le malo storiti; ker se redkoma med njimi prikaže, postane jim ptuj; ne more spoznati njih značaja. Prezirajo ga učitelji, prezirajo ga učenci. Nekteri učitelji svoje nauke tako razlagajo, da v učencih naravnost ali nenaravnost podirajo verske nauke, žalijo verno in pravno čutilo, dajejo po sedanjem liberalizmu napačne pojme in zaunke o Bogu, o svetu, o človeku, katerih veroučitelj pojasnovati ne more in ne utegne. Tako se zgodi, da prihajajo iz realk popolnoma materialisti, brez viših idealov, brez vsake prave vere, na kvar človeški družbi, državi in cerkvi.

Koder gine vera, gine tudi prava vdanost do cesarja kot vladarja katoliškega; to skušnja kaže. Ravno v Avstriji pa se mnoge dežele in razni narodi držijo skupaj po katoliški veri. Kedar se ta pospešuje, pospešuje se tudi ljubezen do vladarske rodbine katoliške.

Iz teh vzrokov obračamo se po žalostnih skušnjah, ktere pri mladini živimo poslednja leta, do Vaše Prezvzišenosti s ponižno prošnjo, da v prihodnjem zboru viših cerkvenih pastirjev delajte na to, da po postavnih državnih srednikih odločite se tolikanj važnemu veronauku v gornjih razredih naših realk spet po dve uri na teden, da se bomo z mladino zbirali pod križ Kristusov, kakor so se predniki naši pred tisoč leti za sv. Metoda, in da spoznamo, da v nobenem drugem imenu ni zveličanja razun v imenu Jezusovem. Obrnite se po svoji previdnosti v tej stvari do presvetlega vladarja samega, od kterege se po njegovem preblagem duhu v tem preblagem prizadevanju nadejamo podpore. (Vidi „Čech“ č. 269. 270).

Kar skušajo katehetje po Moravskem, skušajo tudi drugod, kako po novodobnih šolah peša verski duh, po gimnazijah, kaj še le po učiteljskih in realkah, kjer imajo še manj duhovnih vaj in cerkvenih pomočkov pa naukov! Dokler se v tem oziru kaj ne stori, boljše prihodnosti upati ni. Prav in dobro bi toraj bilo, ko bi izgled moravskih katehetov posnemali vsi drugi ter z zedinjenimi močmi prosili pomoči ondi, kjer je dobiti, na blagor mladini in po njej na blagor človeštvu.

Iz Grgarja, 20. nov. Ob kratkem času imeli smo tukaj pod Sveto Goro dve izvanredni slovesnosti. Na žegnansko nedeljo imeli smo posvečevanje nove prostorne vikarijske cerkve in sv. birmo. Srečen in vesel dan za vso občino! Z veliko asistenco so premil. knezonadškof Alojzij Zorn v svojem sedanjem dostojanstvu prvič izvrševali to sveto opravilo.

Od 9. do 16. novembra pa smo imeli sv. misijon. S pomočjo o. Tomažetiča je vodil ta misijon slavno znani misijonar naš rojak iz Grgarja, oče Frančišek Doljak. Imeli smo vsak dan po tri pridige. Prav pridno smo prihajali k pridigam. In kako bi ne, ker sta nam oo. jezuita tako umevno in gin-

ljivo razlagala srce pretresajoče verske resnice, ter nas učila spolnovati stanovske dolžnosti. O kako lepi in kratki so nam bili ti dnevi izveličanja! V spovednici so pomagali tudi častiti sosedni duhovniki. Obhajanih je bilo do 1800 vernih. Sklepno pridigo je imel č. g. Doljak zunaj pred cerkvijo pod milim nebom. Kako lep prizor! Kako veličasten tabor! Govornik visoke postave v dolgem talarju na priprostem odru, ves prostor med cerkvijo in hišami pa zagoščen z mirnimi poslušalci. Po oknih, po drevju, v zvoniku vse polno poslušalcev! Vsi tiho in zvesto poslušajo k stanovitnosti spodbudajoči govor. Le sosedov golobček se parkrat preletí iz desne na levo visoko nad glavami poslušalcev. Mnogo solz kesanja pa tudi veselja dušnega nam je izvabila iz oči ta pridiga. Na ta tabor, na take tabore naj bi prihajali pridno nasprotniki našega vernega naroda. Mislim, da bi se sami spreobrili, in če tudi ne, bi saj narodu ne mogli več vsilovati zoperverskih postav in naprav; narodu, ki tako glasno in javno trdi svojo vero, ter ponavlja krstne obljube.

V nešteta sreča je ta sv. misijon vlil mir, kterege nima svet in ga dati ne more. Ko bi ljudje brez razločka stanu povsod in prav pridno hodili k misijonskim pridigam, bi se kakor kača polzko socialno vprašanje pač tako skrajšalo, da bi se dalo vspešno in kmalo rešiti. A to so prazne želje. Ogenj in voda se ne dá poročiti.

Drugi dan po sklepu sv. misijona je č. g. misijonar še obiskal svoje mrtve stariše in sorodnike na pokopališči, žive sorodnike pa v svoji rojstni hiši; potem pa se je poslovil od nas. Kakor že več let, bo tudi prihodnji post imel postne pridige v Trstu. Po veliki noči pa upamo, da zopet pride misijonarit na Goriško. Bog mu ohrani in okrepej moči in zdravje.

Iz Štajarskega, 23. nov. Družba sv. Mohora nam je zopet letos prav lepih knjig poklonila, katerih mora biti vsak družbenik vesel. Vsakovrstne nasvete sicer nekteri odboru stavijo, jaz pa rečem, da naj odbor po tem redu izdaja in razpošilja knjige kakor do sedaj, in pa tudi enako vsakovrstne, pobožne in svetne vsebine. Smelo trdim, da največ so družbi udov pridobile knjige: „Kristusovo življenje in smrt“, „Marijino življenje“ in „Življenje svetnikov božjih“. Ako ne bo odbor imel enakih vernemu narodu priljubljenih knjig, kakor so zgoraj imenovane, bodo družbeniki začeli družbo opuščati. Naš narod je pobožen na zemlji, voljno trpi za ljubi kruhek, se pošteno trudi in potem upa od zgoraj večno plačilo in večni počitek in pobožne knjige ga tolažijo.

Prav bi pa naredil odbor, ko bi ponatisnil ktero mikavno povest, ki so bile izdane pred letom 1867, ker takrat družba še ni bila tako razširjena, in nekteri posebno radi povesti beró, n. pr. „Kortončico“, „Juri Kozjak“, „Oglenica“ itd., ter bi toliko manj po pohušljivim berilu segal. Vstregel bi odbor zlasti nekterim, ko bi popisal po veljavi avstrijski vrednosti denarjev tujih omikanih držav. Saj tudi Slovenci s tujimi državami kupujemo, posebno z Jugoslovani, Srbi, Bolgari itd., kateri sostavek naj bi se v „Koledarček“ ponatisnil. („Miklovi Zali“ se za to prav radi odpovemo. Vredn.)

Domače novice.

(Restavracija v Ljubljanski čitalnici) je vendar zopet to postala, kar se ji je že dolgo časa spodobilo, središče namreč, kamor vsak izobražen Slovenec rad pogleda, ako mu ravno čas in okoliščine dopuščajo. Kakor je bilo ondi v lani in tudi še letos spomladi do sv. Jurja, bi živ krst ne bil verjel, da se bo iz zanemarjene gostilne dala napraviti še kdaj taka, kakor smo je bili v prejšnjih letih vajeni. Sedanjemu zakupniku njenemu, gosp. Cesariću, in potrudljivosti njegovi se je zahvaliti, da imamo Slovenci zopet svojo gostilno, kamor se človek brez skrbi obrne, ako hoče točno, dobro in ceno postrežen biti. Kakor ravno kar čujemo, dobi se ondi izvrstno Puntigamsko salonsko pivo à la Plzenjsko, prav pravi Dolenjec iz grajščinskih kleti g. Karola Rudeža, jako izboren teran in tudi kuhinja je vsega priporočila vredna. Posebno zunanjim gospodom v Ljubljano dohajajajočim ne moremo si kaj, da bi jim čitalnične restavracije ne priporočili najtopleje. Svoji k svojim!

(C. kr. deželni šolski svet) imel je na 13. novembra svojo sejo v kateri se je sledeče obravnavalo: Deželnemu odboru se dá odgovor na vpra-

